

בס"ד

שיעור הגר"א עוזר שליט"א ראש ישיבת אתרי

המתקיים בבית הכנסת "מאור ישראל", בראנד 18, הר נוף

בענין:

בגדרי מצות ציצית

- תקצו -

נמסר בש"ק פ' שלח ה'תשע"ט

בש"ק פ' קרח יחל השיעור אי"ה בשעה 17:50 ויהיה בענין:

מעשר שני ותרומת מעשר

מנחה בשעה 17:30

השיעור לעילוי נשמת:

אמי מורתי מרת רבקה ע"ה בת ר' אריה זצ"ל הכ"מ

ר' שלמה ב"ר בן ציון זצ"ל

ר' שמואל יצחק ב"ר דוד זצ"ל

בברכת שבת שלום

המארגנים

שיעור הגר"א עוזר שליט"א - תקצו - נמסר בש"ק פרשת שלח ה'תשע"ט

בגדרי מצות ציצית

בתחילת העיטוף], ולא דמי לכלאים שהאיסור הוא בלבישת בגד כלאים.

ואכן בשיטמ"ק מנחות (לו: אות ה) כתב להוכיח מהסוגיא ביבמות דחשבינן לה עקירה בשוא"ת, את דינו של ר"י שבשבת אין איסור בלבישת הבגד שאינו מצוייץ, כי אילו היה מוזהר שלא ללבוש בגד שאינו מצוייץ הוי 'קום ועשה', ומדחשבינן ליה 'שב ואל תעשה' מוכח שאינו מוזהר על הלבישה אלא מצווה על העשייה. וא"כ דברי התוס' ביבמות שהוצרכו לסברא אחרת, צריכים באור.

ותירץ הג"ר אלחנן וסרמן (בקובץ הערות סט ונכפל בקונטרס דברי סופרים ג) שיש להבחין בין שני עניינים: מהות העבירה בעצם, ואופן עשייתה; הר"י במרדכי דיבר על מהות המצוה והעבירה, לומר שאין מהות העבירה בעצם לבישת בגד בלא ציצית אלא מהותה היא ביטול מצות הטלה. ואולם כשאנו דנים בגדרי 'קום ועשה' ו'שב ואל תעשה' לענין עקירת דבר מהתורה או לענין כבוד הבריות שדוחה ב'שב ואל תעשה', סובר הר"י שהקובע הוא האופן המעשי של עבירת העבירה, ואין הדבר תלוי בעיקר מהותה [והאריך שם לדון בענין זה], הלכך לא סגי לתרץ הגמרא ביבמות עפ"י סברת ר"י שבמרדכי, כי סוף סוף אופן העבירה בא על ידי עשייה ונמצא שעקרו חכמים דבר מהתורה ב'קום ועשה' - על כן הוצרך ר"י לומר שהמצוה חלה רק לאחר העיטוף והרי אין כאן ביטול מצוה בעשייה כלל.

ואמנם הדברים יתכנו מצד עצמם, אבל בבאור דברי התוס' ביבמות אי אפשר לאמרם, וכפי שכבר רמז לכך הגרא"ו (בהשמטות שבסוף קובץ הערות) שהעתיק דברי תורא"ש (ביבמות שם), לאחר שתירץ שהחיוב חל רק לאחר העיטוף כדברי התוס', כתב 'ומכאן הורה ריצב"א דאם נפסק לאדם אחד ציצית בשבת או ב"ט יכול להתעטף בטליתו אפילו לכתחלה משום דלא מיחייב עד לאחר שנתעטף'. הרי שלא רק שאין כאן סתירה בין שני דברי ר"י [כסברת השאג"א דרמיניהו אהדדי] אלא מבואר שדברי הר"י במרדכי נובעים ומבוססים על דבריו שבכאן, ואין כאן שני מישורים שונים [כפי שצדד הגרא"ו], ואם כן על כרחנו צריכים לפרש דבריהם ביבמות באופן אחר, באופן שהם סברא אחת עם סברת ר"י שבמרדכי.

[יסוד סברת ר"י שגדר המצוה הוא עשיית ציצית בבגד הלבוש, ואינה מצוה המגדירה את הלבישה עצמה]

וביאור הדברים בספר קדושת יום טוב (לד. מובא בקה"י מנחות כב. וכן כיוון הג"ר ראובן גרוזובסקי בסוכה סי' ד), דהנה

[פלוגתת הר"י והר"ש מדרויש בלבישת בגד שאינו מצוייץ בשבת]

א כתב המרדכי (מנחות תתקמד): אומר הר' שלמה מדרויש שאם נפסק לאיש חוט של טלית בשבת, שאסור ללבושו עד שיתקן אותו, שאם לובשו עובר בעשה. והשיב ר"י דליתיה, דמצות עשה דציצית אינו אלא להטיל בו ציצית כשילבשו ולא אמר הכתוב בלשון לא תלבש בגד שיש לו ד' כנפים בלא ציצית דאז ודאי היה הדין עמו אלא מצות עשה גרידא להטיל בו ציצית, ומ"מ אין הטלית אסורה ללבוש וגם אין עובר כיון שאין עתה יכול להטיל בו שהוא שבת, ותדע דאטו בלא מזווה יאסר ליכנס בבית - אלא בעמוד ועשה קאי ותו לא.

ובבאור דעת הר"ש מדרויש, יש מקום לפרש בתרי אנפי; יתכן שנקט שיש איסור בלבישת בגד בלא ציצית [ולהלן נבאר גדר איסור זה ומאין מקורו], ועל כן אסור ללבוש אעפ"י שהוא אנוס מלהטיל הציצית, שהרי הלבישה בלי ציצית נאסרה ועל הלבישה איננו אנוס. ועוד יתכן שגם הוא מסכים עם סברת ר"י שאין איסור בעצם הלבישה רק מצות עשה גרידא להטיל ציצית, ואעפ"י כן סובר שאסור להכניס עצמו למצב של ביטול מצוה באנוס, על כן אמרין ליה אל תלבש כדי שלא לבטל את מצות הטלה. ויתבאר עוד להלן בע"ה.

[בירור דברי הר"י עם המובא בשמו בתוס' ביבמות]

השאגת-אריה (לב) הקשה דברי ר"י אהדדי; ביבמות (צ:): הביאו התוס' בשם ר"י להקשות על מה שאמרו בגמרא שם שגזרת חכמים לפטור סדין בציצית] - בגד של פשתן, אף שמעיקר הדין מטיל בו תכלת העשוי צמר, גזרו חכמים שלא להטיל בו ציצית צמר אטו כסות לילה וכד' - שאין מצוה בלבישתו ונמצא עובר בלאו דכלאים] הרי זו עקירת דבר מהתורה ב'שב ואל תעשה' ואינה ב'קום ועשה' ולכן יש כח ביד חכמים לעקור, והקשו בתוס' הרי עובר בידים כשלוש הבגד בלא תכלת, ומדוע נחשבת זו עקירה ב'שב ואל תעשה'. ותירצו דבשעת עיטוף עדיין לא מיחייב עד אחר שנתעטף, ד'כסותך' משמע שאתה מכוסה בה כבר, ולאחר שנתעטף שחלה המצוה - הרי ביטולה הוא ב'שב ואל תעשה'. ובכך יישב ר"י הא דמבואר בברכות (כ). באדם שמצא בבגדו כלאים, שחייב להורידו אפילו בשוק משום שכבוד הבריות אינו דוחה דין תורה ב'קום ועשה' - הרי שלבישת כלאים נחשבת 'עשייה' ומאי שנא מלבישת בגד בלא ציצית שאינה 'עשייה' אלא 'הימנעות' - כי שונה כלאים שעיקר האיסור בשעת לבישה שלבש באיסור, אבל כאן הרי אינו מתחייב עד אחר שנתעטף כאמור. והקשה השאג"א, מדוע הוצרך ר"י לחדש סברא זו שהחיוב חל רק לאחר שנתעטף, הלא לפי דבריו המובאים במרדכי ניהא בלאו הכי, שהואיל ואין איסור בלבישה אלא מצות הטלה גרידא איכא, על כן כשנמנע מלהטיל הציצית נחשב מבטל המצוה בשוא"ת [גם אם המצוה חלה

א נראה שאין השגה על הגרא"ו, שעדיין י"ל כחילוקו דלא סגי בסברת הר"י במרדכי לתרץ הגמ' דיבמות, כי סוף סוף אופן העבירה הוא ע"י מעשה ויש כאן עקירה בקו"ע, ואולם לאידך גיסא, כד מפרשינן הסוגיא ביבמות שהמצוה חלה לאחר הלבישה, הרי מוכח ממילא שאין איסור בלבישה עצמה ושפיר מותר ללבוש כשאנוס מלהטיל, וכמו שהוכיחו משם בתורא"ש ובשיטמ"ק.

ב וע"ע בסגנון שונה באבנ"ז או"ח תפא.ד.

הלבישה, מזה מוכח שגדר המצוה הוא הטלת הציצית בבגד [ולא לבישת בגד מצוייץ], וממילא נחשבת עקירה ב'שב-ואל-תעשה' דהיינו מניעת ההטלה.

עוד ביארו לפי זה, דהנה הר"י במרדכי שם הוכיח כדבריו מהסוגיא במנחות (לו): דמר בר רב אשי בשבתא דריגלא איפסיק קרנא דחוטיה, ואמרו שם בגמרא שאם נפסקו כשהיה מהלך ברשות הרבים היה צריך לפשטו משום משאוי הציציות הפסולות שאינן בטלות לבגד, ואם בכרמלית - לא היה צריך לפשטו שגדול כבוד הבריות שדוחה איסור דרבנן אפילו ב'קום ועשה'. ומכך שלא דנו אלא משום איסור הוצאה, משמע שמשום ביטול עשה דציצית אין צריך לפשוט הבגד. וכבר תמהו (בספר קדושת יו"ט ובקה"י שם) מה ראה איכא, הלא אף לר"ש מדרושי שאסור ללבוש בשבת בגד שאינו מצוייץ, במקום כבוד הבריות יש להתיר, שהרי מבואר בסוגיא ביבמות הנ"ל שעקירת מצות ציצית נחשבת עקירה ב'שב ואל תעשה' והרי כבוד הבריות דוחה איסור תורה ב'שב ואל תעשה' כדאמרינן בברכות (ט). וא"כ כשם שאמרו בסוגיא שם שמשום כבוד הבריות דאיסור טלטול בכרמלית לא היה צריך לפשטו, ה"נ משום איסור דלבישת בגד שאינו מצוייץ יש להתיר מאותו הטעם, ומה ראה משם להתיר לכתחילה ללבוש בשבת בגד שאינו מצוייץ -

אך לפי מה שנתבאר אתי שפיר, דהר"י נקט בדעת רבי שלמה מדרושי שהוא אסור מצד לבישת בגד שאינו מצוייץ וכנ"ל, ואם כן היה לנו להחשיבו כעובר על מצוה דאורייתא ב'קום ועשה', בכך שלובש בגד שאינו מצוייץ [והרי גם הישארות במצב של לבישה נחשבת מעשה, ואף אם הלבישה הראשונה היתה בהתר, בעוד הטלית מצוייצת - וכמו שהוכיח השאג"א כנ"ל. וגם מסתבר כן, דלענין שייחשב המשך הלבישה כ'מעשה' משום תחילתה, אין חילוק אם המעשה נעשה באיסור או בהתר], ואין התר כבוד הבריות באיסור תורה שבקום-ועשה, וכמו גבי כלאים בבגד שכבר לבוש בו אעפ"כ חייב לפשטו אפילו בשוק, ומכך שלא חש לפשוט הבגד בכרמלית הוכיח ר"י שגדר הדין הוא מצות הטלה ולכך שפיר חשיב 'שב ואל תעשה'¹. [ומה שלא הקשה הר"י מהסוגיא המפורשת ביבמות דחשיב עקירה בשוא"ת הרי שאין איסור בלבישה עצמה, והקשה רק מדיוק הסוגיא במנחות - יש לומר שהקשה מהסוגיא דמיירי באותו ענין ממש שדיבר בו הר"ש, בציצית שנפסלה בשבת (קדושת יו"ט). ולהלן יתבאר אופן נוסף].

ג לפירוש זה מוכח שנקט הר"י כנחנה פשוטה שאין כבוד הבריות דוחה עשה ב'קום ועשה'. ובתוס' בברכות (כ. ד"ה שב ואל תעשה. וע' גליון מהרש"א יו"ד שע"ב, בשם פנים מאירות) מבואר שכבוד הבריות דוחה ל"ת שאינו שיהיה בכלל או שישנו בשאלה גם ב'קום ועשה', ולכאורה כל שכן לעשה דציצית שאינו שיהיה בכלל דאינו בנשים (ע"תוס' ביבמות 1), וגם עשה קיל מלאו ו"ל שאפילו שיהיה בכלל גרע מלאו שאינו שיהיה בכלל. ולכאורה יש לפרש הוכחת ר"י באופן אחר, מכך שלא דנו בגמרא אלא משום טלטול ואמרו דכרמלית דרבנן הוה, ולא הוכירו גם כן מצד עצם מצות ציצית דבשוא"ת שאני, משמע שאף בלא התר דכבוד הבריות אין איסור מצד מצות ציצית. ויותר נראה שכוונת הר"י שהבין מדברי ר"ש שאוסר אף במקום כבוד הבריות [אולי משום שאין זה גנאי כ"כ לפשוט הטלית, או מטעם אחר], ועל זה הוכיח מהסוגיא שאינו כן. ואכן מבואר מדברי השיט"מ (לו: אות ה) ושאר פוסקים (ע' שו"ע ודמ"א ומג"א יג, ובמשנ"ב - ודלא כה"ע"ת וט"ו), שאף לדעת הר"י במרדכי אסור ללבוש מדרבנן, ורק משום כבוד הבריות התיר [ויתכן שמקור לאיסור זה הוא במסכת ציצית יח, יעו"ש]. ואם כן על כרחך דעיקר השגתו על ר"ש הוא בנידון זה, דנקט שהר"ש לא התיר אפילו בכגון שהוא בבית הכנסת וגנאי הוא שישב בלא טלית. [ומה שהביא הר"י ראה ממונה היינו כלפי עיקר דין דאורייתא, שדוחה המצוה היא שנכנס לבית ואז קובע מזוהה בביתו ולא להפך. גם לשון התורא"ש "כול להתעטף בטליתו אפילו לכתחילה" יכול להתפרש באופן זה שהוא בביהכ"ס, או שאין לו אלא ט"ק אחד וגנאי הוא שיראה בלא ציצית, ורשאי אף ללבוש לכתחילה משום כבוד הבריות]. ושפיר מובן שלא הקשה הר"י על הר"ש מהסוגיא ביבמות, כי שם אין מדובר אלא כלפי דין דאורייתא אבל מדרבנן יתכן שפיר שאסור.

יש לחקור בגדר מצות ציצית, האם המצוה מגדרת את הלבישה, כלומר לבישת כסות של ד' כנפות צריכה להיות באופן מסויים, בכסות מצוייצת, או שמא המצוה היא על עשיית הציצית ואילו הלבישה אינה אלא תנאי מקדים לחיוב אבל לא מעצם המצוה, כלומר כאשר אדם לבוש בבגד - אז חלה מצות הטלת ציצית. אכן חקירה זו היא בעצם הנידון דלעיל, האם במצות ציצית כלול איסור לבישה בלא ציצית, כלומר מאחר והתורה ציוותה על צורת לבישה של טלית מצוייצת, הרי ממילא כשלושב טלית שאינה מצוייצת עובר בלבישה עצמה על מצות התורה [אבל ודאי אין שייך כאן גדר 'איסור עשה', דזה לא אמרינן אלא בכגון 'כל צפור טהורה תאכלו' שהמצוה באה לאסור אכילת טמאה ואינה מצוה על אכילת טהורה, אבל כאן ודאי היא 'מצוה' ולא 'איסור', ומ"מ יתכן שהמצוה מסיימת ומגדירה את צורת המעשה, וכל שמשנהו הרי עובר על המצוה].

והנה הגרב"ד (הביאו חתנו הג"ר ראובן שם) נקט כפי הצד הראשון, שמצות ציצית היא 'סדר בלבישה' להיות הלבישה בצורה מסויימת ולא בצורה אחרת [ולהלן נראה שיש לדעה זו בית אב בראשונים]. ואולם הר"י בא להוציא מדעה זו. ואמר שמלשון 'כסותך' משמע שרק לאחר הלבישה מתחייב בהטלה [בדומה למצות מזוזה 'על מזוזות ביתך' ומצות מעקה 'לגגך' - כלומר לאחר שאתה דר בבית, אתה מצווה לקבוע בו מזוזה ולעשות לגגו מעקה], ומזה מתבאר שהלבישה מהוה רק תנאי למצב שבו נאמרה המצוה, אבל אין הלבישה עצמה מהמצוה. מפני כן כשנמנע מלהטיל נחשב כמבטל העשה ב'שב ואל תעשה' ולא ב'קום ועשה', כי אין צורת הלבישה מגוף המצוה. ומכאן יוצאת ההלכה שבשבת שאנוס מלהטיל מותר ללבוש, כי כאמור אין דין המסיים את עצם הלבישה אלא דין החל במצב של לבישה, הלכך גם אם הוא אנוס מלקיימו אינו מנוע מגוף הלבישה. נמצא אם כן ששני דברי הר"י הם בעצם יסוד אחד, כמבואר בתורא"ש; מכך שהמצוה חלה לאחר העיסוף כדמשמע מ'כסותך', מזה למדנו שהלבישה אינה אלא תנאי למצוה ואינה חלק ממנה, הלכך מותר לו ללבוש גם כאשר הוא מנוע מלהטיל.

[ישוה דברי הר"י בשני מקומות לאור האמור]

בהסבר זה יתיישבו כמה דברים; השאג"א שם הקשה על דברי התוס' ביבמות, ממה שמוכח מכ"מ שלבישה וכיוצא בה, גם לאחר שכלתה הפעולה הראשונה נחשב הכל כ'מעשה', שלכך מי שהיה לבוש כלאים והתרו בו כמה פעמים אל תלבש אל תלבש, חייב מלקות על כל שהייה ושהייה (כרב אשי במכות כא וכ"פ הרמב"ם), ואף אם המעשה הראשון היה בהתר [כגון נזיר הנכנס לבית הקברות בשידה תיבה ומגדל ובא חברו ופרע המעזיבה - חייב מלקות], מטעם שהמעשה הראשון מחשיב את כל ההמשך כמעשה [ע' באורך בתשובות שאג"א החדשות יב. וסברא זו כתב הנמו"י, ואילו הריטב"א כתב שעצם היות אדם לבוש נחשב 'מעשה']. ואם כן קשה מהו זה שתירצו התוס' שהואיל והמצוה חלה רק לאחר גמר הלבישה אין כאן מעשה, הלא סוף סוף גם הישארות במצב מלובש נחשב 'מעשה'. אך כמובן קושיותיו קיימות רק לפי דרך הבנתו ז"ל בדבריהם, אבל לפי ביאור הקדושת-יו"ט לא קשה מידי, כי לא נתכוונו התוס' לומר שהמשך לבישה אינו נידון כ'מעשה', דלעולם הוי כמעשה רק כוונתם לומר שמכך שמשמע בכתוב שהחויב חל רק לאחר

המצוה קיימת בשבת כבחול לכל דבר וענין, שצריך שתהא ציצית בבגדו, ורק שאנוס על הכשר הדבר, שאין יכול לקשור, ואם כן הרי זה דומה לאנוס על הכיסוי שהוא אנוס מציאותי, הגם שבסופו של דבר נמנע כן מצד הדין האוסר עליו לחפור ולהביא עפר, אף זה הלא בעצם הדין מחייבו בציצית אלא שאנוס מלקשרה עתה.^ח [וכבר נאמרו תירוצים נוספים בקושיא זו מכיסוי הדם, ואכ"מ].^ט

[תליית ציצית בבגד בעודו לבוש בו, לפי הנ"ל]

ג) ונפקא מינה בכל זה אם מותר לאדם ללבוש בגד שאינו מצוייץ ובעודו לבוש בו תולה עליו ציצית; אם נוקטים שהמצוה היא בעצם הלבשה הרי אסור לו ללבוש בגד שאינו מצוייץ וצריך לתלות הציצית קודם הלבשה. וכן צדד המג"א (יט, ומובא במשנ"ב סו"י יב), אבל אם המצוה היא ההטלה בבגד לבוש אזי יש לומר שאם גדר המצוה הוא מעשה ההטלה, הרי לבישתו לבישת התר אלא שנצטוו להטיל בו ציצית - והרי עומד ומטיל. וכך היא דעת הר"י, וכמו שהשוה זאת למזוזה, דאטו אין יכול להיכנס תחילה לבית ורק אז לקבוע מזוזה. אך אם גדר המצוה הוא שתהא הציצית בבגד י"ל שסוף סוף ברגע הראשון עד שתלה חסרה המצוה.

[שיטת הרמב"ם; ישוב קושיות הר"י לשיטתו]

והנה בספר חמד משה (מובא בפמ"ג ח) דקדק מלשון הרמב"ם דלא כהר"י, שכתב (ציצית ג), 'היאך חיוב מצות הציצית, כל אדם שחייב לעשות מצוה זו אם יתכסה בכסות הראוי לציצית יטיל לה ציצית ואח"כ יתכסה בה, ואם נתכסה בה בלא ציצית הרי ביטל מצות עשה' - משמע מלשון זו שאם מתכסה ואח"כ מטיל הרי ביטל באותה שעה את המצוה, כי גדר המצוה הוא ללבוש טלית מצוייצת ודלא כסברת הר"י, וכנוסח הברכה 'להתעטף בציצית' שמורה שהמצוה היא בלבישה גופא [כפי שהעירו התוס' ביבמות שם על דברי ר"י]. וזהו ממש גדר הגר"ד המובא לעיל שדין הוא בעצם לבישת הבגד. [וכנ"ל, אין הכוונה ל'איסור עשה', שזה אין שייך אלא בכגון 'כל צפור טהורה תאכלו' שבא הכתוב לאסור את הטמאה ולא לצוות על אכילת ציפורים טהורות, משא"כ כאן הרי זו 'מצוה' ולא 'איסור', אלא שגדר המצוה הוא בצורת הלבשה, ללבוש באופן מסויים, וכל שלבש באופן אחר הרי ביטל מצוה].^י

אלא שלפי זה קמו ונצבו כל הקושיות דלעיל, ובשלמא קושית הר"י ממעשה דמר בר רב אשי דמשמע שאין איסור

[באור סברת ר"ש מדרויש; מחלוקתו עם הר"י בגדר 'אנוס' במצוות]

ב) אכן, ליישב דברי ר"ש מדרויש יש לפרש כהאופן השני הנ"ל (כמוש"כ בקהלות יעקב), דלעולם מודה להנחת ר"י שהמצוה היא בהטלה ואין איסור בעצם הלבשה [ועל כן לבישת בגד בלא ציצית נחשבת כעבירה ב'שב ואל תעשה' כדמוכח בסוגיא דיבמות ובמעשה דמר בר רב אשי], רק סבר שאסור לכתחילה להיכנס למצב שבו יהיה אנוס מלקיים המצוה, ולכך אסור ללבוש הבגד בשבת. והרי כבר עמד הגרא"ו (בקובץ הערות מח, וע' גם בקונטרס ד"ס שם) להוכיח מדברי הר"י שהאנוס אין גדרו רק פטור מעונש, שאם כן מדוע התיר לכתחילה ללבוש באופן שאנוס מלהטיל ציצית, נהי דפטור מעונש אבל הלא יכול להימנע מלבטל המצוה אם לא ילבש ומדוע לא יתחייב לעשות כן, אלא מוכח שבאנוס איכא פטור מעיקר חיוב המצוה, וכאילו אינו מחוייב כלל. ואם כן בדעת ר"ש יש לומר כאידך גיסא, שהאנוס אינו אלא פטור מעונש אבל חיוב מצוה איכא, ולכן אסור להיכנס למצב של אנוס, כי מ"מ נחשב מבטל מצוה. והשתא נתיישבו קושיות הר"י על הר"ש.^י

[אנוס 'דיני' ואנוס 'מציאותי']

ועל שיטת ר"י הקשו (ר"ש איגר בגלינותיו על יו"ד כח, כא. וכן עמד על כך בקדושת יו"ט לד) מביצה ח שמבואר שאסור לשחוט ביום טוב אם אין לו עפר מוכן לכסות הדם. הרי שאעפ"י שאנוס על מצות עשה, אסור לו להיכנס למצב שבו יצטרך לבטל המצוה.^י ויש שתוצו (אמרי בינה א; עמק יהושע ב') לחלק בין אנוס מצד הדין לאנוס מצד המציאות; לא אמר הר"י אלא כשהדין אוסר עליו להטיל הציצית, שהואיל ומצות התורה היא קום ועשה ציצית, כאן שהתורה אוסרת לקשור הרי ממילא אין כאן ציווי לעשות ציצית הלכך מותר ללבוש, משא"כ בכגון כיסוי הדם הלא מצות הכיסוי קיימת גם ביום טוב כמו בחול - בעפר מוכן, ורק מצד חסרון מציאותי בעפר אין לו אפשרות לכסות, בזה מודה הר"י שאסור לו לשחוט, והיינו מהטעם הנ"ל שנתבאר בשיטת הר"ש, שאין לאדם להכניס עצמו למצב שיצטרך לבטל המצוה באנוס [ורק אנוס שמצד הדין סובר הר"י דשאני שהתורה עצמה אינה מצוה באופן זה, כאמור].

אך יש לפקפק בתירוץ זה, כי אם אמנם פשוט לישנא דקרא 'ועשו להם ציצית' וגו' משמע לכאורה שהמצוה היא במעשה עשיית הציצית והטלתה בבגד, וכן הוא לשון הרמב"ם בספר המצוות ובספר היד שהגדיר המצוה לעשות ציצית, ואולם פשוטא דמלתא גדר המצוה הוא שתהא ציצית קשורה בבגד ולא מעשה הקשירה הוא המבוקש [אלא דילפינן מ'ועשו להם ציצית' הלכות הנוגעות לעשייה כגון דין לשמה או הטלת ישראל וכד']. תדע, שהרי מברכים בכל יום בלבישה על מצות ציצית הגם שקושרים אותה בבגד פעם אחת בלבד.^י וכיון שכן הרי בעצם

ח עוד יש להעיר על תירוץ זה שמפשוט לשון הר"י שהביא ממוזה 'אטו בלא מזוזה יאסר ליכנס בבית?!' אין במשמע דמיירי דוקא בשבת שאנוס מצד הדין [גם יש אופנים בניתוח שיתכן שאין בהם איסור בונה בשבת. ע' שד"ח מ,קטו] אלא משמע אף באנוס מצד המציאות נקט דש"י. עוד העיר בשו"ת דובב מישורים (ח"ג עג) על הר"י מדברי המדרש (הובא באוה"ח שלה וע' דעת זקנים) שעיקר מצות ציצית ניתנה כדי שבשבת שאין תפלין יהיו זכורים את המצוות. והערתו זו שייכת לפי סברת האחרונים הנ"ל בבאור דברי הר"י שבשבת לא ציוותה תורה לעשות ציצית.

ט עוד בגדרי אנוס - ע' בשיעור פד, ב, ד; קלד.

י במג"א מבואר שזהו מדרבנן [ובמזוזה לא הצריכוהו חכמים לעקור דירתו]. וזה תואם עם שיטתו הנ"ל שאף להר"י אסור מדרבנן. ולפי"ז במקום כבוד הבריות שפיר דמי לתקן הציצית בעוד הבגד עליו וא"צ לפשטה.

יא ואולם הפמ"ג (ח בפתיחה כוללת) חלק על החמד משה. וכנראה לדבריו מה שצריך תחילה להטיל קודם שילבש, היינו מדרבנן וכנ"ל. ומש"כ הרמב"ם 'ביטל מצות ציצית' דמשמע מדאורייתא היינו כששהה מלהטיל.

ד לפי ההסבר בעהר הקודמת שהגידון הוא על דחיית כבוד הבריות, צ"ע אם אפשר לתרץ דעת הר"ש, שהרי נראה שכבוד הבריות דוחה איסור זה שממניס עצמו לאנוס.

ה לדעת השיט"ק והאחרונים הנ"ל דמדרבנן מודה הר"י שאסור, נראה דלא קשה מידי.

1 וכ"כ בספר ערוך השלחן יג,ז.

2 וכמוש"כ רבנו אליהו (בתוס' מנחות לו סע"ב) שפתלין צריך לקשר בכל יום משום דכתיב 'וקשרתם'. נראה שזהו הטעם שלרוב-ככל הפוסקים שפיר דמי להטיל ציצית בלילה. ואילו עיקר המצוה במעשה הקשירה, לכאורה היה בדין לעשותה בזמן קיום המצוה, ביום דוקא. וי"ל.

[גדר מצות התכלת להרמב"ם]

ובאור הדבר על פי מה שהראה בספר עמק ברכה בשיטת הרמב"ם בענין התכלת, שלדעתו התכלת הוא אחד מתוך שמונת חוטי הציצית, כלומר חצי חוט מארבעת החוטים השלמים צבוע בתכלת. והראב"ד השיגו: 'טעות הוא זה אלא השנים של תכלת והששה לבנים' [ולרש"י ותוס' (מנחות לה). ארבעה לבן וארבעה תכלת]. ובאור הענין, כפי שפירש הרמב"ם עצמו בתחילת הלכות ציצית, שה'ציצית' שאמרה תורה היינו ה'ענף' - החוטים הפזורים [וזהו הנקרא 'לבן'], ואותה ציצית נכרכת בפתיל תכלת. והמשיך הרמב"ם: 'נמצאו במצוה זו שני צווים, שיעשה על הכנף ענף היוצא ממנה, ושיכרוך על הענף חוט תכלת, שנאמר 'ועשו להם ציצת, ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת'. הרי שכך פירש הרמב"ם פשוטו של מקרא: ציווי אחד לעשות ציצית לבגד, וציווי נוסף לכרוך את הציצית בתכלת. ומובן אם כן שאין התכלת חוט מחוטי הציצית שהרי עניינו הוא כריכת הציצית. הוי אומר: הציצית - מצות הבגד, והתכלת - מצות הציצית, שתהא כרוכה בו.

ומובן אם כן שזה שאמרנו בדעת הרמב"ם שמצות הציצית מגדרת את הלבשה, ללבוש בגד מצוייץ ולא בגד שאינו מצוייץ, זה אמור רק כלפי ה'ציצית' דהיינו הלבן, אבל התכלת אינו ממצות הבגד אלא ציווי לעצמו הוא לכרוך הציצית בפתיל תכלת, וכפשטיה דקרא [ולדעת החולקים צריך לפרש 'ונתנו על ציצת הכנף פתיל תכלת' - כמו 'עם ציצית הכנף'. ע' בפירושו החזקוני]. וציווי זה אינו מעכב בעיקר מצות הציצית, כדילפינן דהתכלת אינה מעכבת את הלבן, וביחוד להרמב"ם ודעימיה דבליכא תכלת צריך ד' חוטי לבן - הרי שהתכלת אינו מכלל מנין חוטי הציצית אלא דין לעצמו. ואם כן שוב אין קשה מהסוגיא ביבמות, שהגזרה שלא להטיל תכלת בבגד פשתן אכן זו עקירה ב'שב ואל תעשה', שהרי מצות התכלת אינה שייכת לעצם הלבשה אלא מצוה נוספת היא של נתינת חוט תכלת והנמנע ממנה ביטל המצוה באי-עשייה. וכן אתה אומר לענין לבישת ציצת בזמן הזה בלא תכלת, שהואיל ואנוס הוא שפיר דמי ללבוש בלא תכלת, כי לענין מצות תכלת מודה הרמב"ם לסברת הר"י כאמור יז.

[דין 'מצוה הבאה בעבירה' ו'מצוות צריכות כוונה' בציצית]

(ה) יש לעמוד כאן על ענין נוסף הנוגע לסברות האמורות לעיל; הנה הקשה המנחת-חינוך (שכה; שפו) מדוע מיעטו בגמרא (סוכה ט.) ציצית גזולה מ'להם' [אם כי קרא גופיה אצטריך למעט שאולה, אבל הגמרא הביאה מיעוט זה גם לענין גזולה], תיפוק ליה דמצוה הבאה בעבירה היא [וכעין שהקשו כיו"ב התוס' (בסוכה ט) לענין סוכה]. ותירץ שלולא מיעוט מיוחד הוה אמינא נהי דלא קיים המצוה כשהיא באה בעבירה, מכל מקום לא חשיב

טז ובצפנת פענח איתא שלהרמב"ם חוט התכלת מסתיים בפיתול הגדיל ואינו ממשיך, כך שאין בענף אלא שבעה חוטי לבן. [ובעמק ברכה (ב) תלה בזה מחלוקת אמוראים במנחות לט:].
יז קצ"ע לפי האמור, הא דלבן אינה מעכבת התכלת, שאם נשאר רק חוט התכלת לבדו כשר (ערמב"ם אד, ובס"ט) - והלא התכלת באה רק למצות הציצית וכאן הלא הבגד אינו מצוייץ. וצריך לומר שנשתחדש שהתכלת עצמו יכול לשמש כ'ציצית' [וזהו חידוש, שחוט אחד בלבן שנשתתיר אינה כשרה, ואילו חוט תכלת שנשתתיר - כשרה]. אך הלא קרא אחד הוא שאין התכלת מעכב הלבן ולא הלבן את התכלת וכיצד אפשר לאפשר ללמדו שתיהן. ונוגע ענין זה לספקות במצות תכלת, שאם על פי כללי הספקות אין חיוב לחוש למצות-עשה [וכגון בהעדר מסורת על זיהוי התכלת], אין מניעה בלבישה בלא תכלת הגם שאינו בגד 'אנוס', שאין ננים ואת כספק אסור אלא כספק מצוה.

בהליכתו בבגד שאינו מצוייץ, יש לתרץ כמו שכתב בשפת אמת (מנחות לו:): שמדובר שם שהקרן כולה נקרעה, כדאמרינן 'אפסיק קרנא', באופן שהקרן נתעגלה ונפטר הבגד מציצית, לכן לא דנו בגמרא אלא מצד משאוי בשבת¹. אבל עדיין קשה מהסוגיא ביבמות דמבואר שגזרת סדין בציצית היא עקירת דבר מהתורה ב'שב ואל תעשה', ואם האיסור הוא במעשה הלבשה הלא זו עקירה במעשה. ויש שכתבו ליישב דהתם בסוגיא רב חסדא קאמר לה ואיהו ס"ל (במנחות מב) ציצית חובת טלית הוא, ולשיטתו אין הלבשה מעלה ומורדת כלום דמכל מקום הבגד חייב בציצית, לכך חשיב לה 'שב ואל תעשה', משא"כ לדידן שהמצוה היא בלבישה (ע' ארצות החיים ח וקה"י). אך תירוץ זה אינו מיישב פסקי הרמב"ם להלכה, דהא נקטינן גזרת סדין בציצית וגם כלי קופסא פטורים מציצית ואעפ"כ נקט הרמב"ם שהלבשה עצמה אסורה בלא ציצית, וא"כ הלא זה 'קום ועשה' יג.

(ד) ובר מן דין קשה קושית השאג"א (שם), אם יש איסור בלבישה משום ביטול המצוה, א"כ בזמן הזה שאין לנו תכלת, כיצד אנו לובשים ציצת והלא אנו מבטלים מצות תכלת. ומה שתירצו בקדושת יו"ט (לה) ועמק יהושע (ב) דהתנן (מנחות לה). התכלת אינה מעכבת את הלבן, ובגמרא שם יליף לה מקרא, וא"כ גזרת הכתוב היא שמותר ללבוש בגד מצוייץ כשאין תכלת, קשה נהי דאינה מעכבת את מצות הלבן אבל ביטול מצות תכלת מיהא איכא, וממה דגלי קרא שאין התכלת מעכבת הלבן אין ראייה שמותר ללבוש, דלא ילפינן אלא שיש קיום מצוה בלבן בלא תכלת, ונפ"מ שאם הולך בזה בשבת אין כאן נשיאת משאוי, וכן נפ"מ לכלאים בציצית, אבל סוף סוף כיצד שרי לבטל מצות תכלת בלבישת בגד זה (כן הקשה הגרי"פ פערלא בבאורו לרס"ג, עשה זו). ואף אם נתעקש לומר דגזה"כ הוא דשרי מ"מ צריך להבין גדר זה, הלא עתה קיימין בשיטה שיש איסור בלבישה שאינה מצוייצית כי גדר המצוה הוא בלבישה גופא, להיות בבגד מצוייץ, ואם כן מה נשתנתה מצות התכלת להיות גדר מצוותו אחר ממצוות הלבן.^{טו}

יב לכאורה צורתא דשמעתא אין מורה כן, שהרי הביא מעשה זה גבי פלוגתא דר"ש ורבנן, ופסק שמואל הלכה כרבי ישמעאל שארבע ציציות ארבע מצוות הן ואינן מעכבות זו"ז, ומיד הביא הא דמר בר רב אשי היה משליך הבגד ברה"ו, והיינו כדי ללמוד משם דאין הלכה כר"ש (כדפירש"י), דלר"ש יכול לל"ך ברה"ו בשלש ציציות. ואם מדובר שהבגד נפטר מציצית הרי לכו"ע צריך לפשוט. גם לפירוש השפ"א אין מובן כלל מדוע רבינא לא הוידעו, וכי סבר שכבוד הבריות דוחה איסור כרת דשבת. אלא משמע דמירי שהבגד חייב בציצית ומקיים מיהת לר' ישמעאל בכנפות שנותרו, ועל כן לא הוידעו רבינא כי סבר הלכה כר"ש שיש קיום מצוה בכל אחת ולשיטתו אין כאן משוי, כפי שאמר רבינא עצמו לעיל מינה. וע"ע.

יג ובלא"ה תירוץ זה דחוק דהא פטור סדין בציצית הובא במשנה בעדיות (ד, ו) וא"כ כיצד יפרשו כל הנך אמוראי דס"ל ציצית חובת גברא, כיצד עקרו חכמים דבר מהתורה בקו"ע.
יד שאלה זו קשה גם לר"י לפי האחרונים הנ"ל שבאונס מצויאית מודה שאסור. ואולם אם איסור זה דרבנן [וכן למש"כ אחרונים שאף לר"י אסור מדרבנן] י"ל שלא רצו חכמים למנוע מצות ציצית בגלל חסרון תכלת הלכך לא אסרו בזה, כמוש"כ בקדושת יום טוב.

טו יש מקום לומר שאף אם ננקוט בדעת הרמב"ם שאסור מהתורה ללבוש בגד שאינו מצוייץ, מ"מ לענין עקירת דבר מהתורה או כבוד הבריות חשיב 'שב ואל תעשה', ד"ל שלענין זה אין הדבר תלוי באופן המעשי של העבירה אלא בעיקר מהותה [להפך מסברת ר"י בתוס' כפירוש הגרא"ו]. וכן הוכיח בזכר יצחק (ח"ב 1) שלדעת הרמב"ם כבוד הבריות דוחה ביטול עשה אפילו כשעובר באופן מעשי, כגון רחיצת המלך והכלה ביה"כ דמשום כבוד הבריות דחינן עשה דעינו, וכן י"ל לענין כח חכמים לעקור דבר מהתורה. ע"ש (ובסו"ס לה).
והגרי"ו (סוף פ"ג דמנחות) כתב שההואיל וחכמים עקרו המצוה שוב ממילא אין איסור על הלבשה, כיון שהאיסור נובע מהמצוה.
אך בעיקר הדבר נראה שגם אם נוקטים שהמצוה היא בעיקר צורת הלבשה ואסור מהתורה ללבוש בגד שאינו מצוייץ, אין לשמוע מזה איסור כשאי אפשר לקיים המצוה, ד"ל דבמצות עשה כל שהוא אנוס מלקיים לא גרע ממילא אינו לובש. ומדרבנן י"ל שאסור בכניסוי הדם, או י"ל (כמוש"כ אחרונים) דכיסוי הדם שהוא מעצם צורת השחיטה ודיניה ואינו דבר נפרד. גם יש לחלק דהתם עיקר המכוון שלא יהא הדם מגולה, אבל הכא אין המכוון שלא יהא בגד בלתי מצוייץ אלא הוא ענין שבחיוב, שיהא מצוייץ - 'רדאיתם' 'זוכרתם', הלכך כשאינו לובש כלל או לובש ואינו מטיל מחמת אונס היינו הך מדאי'.

שהרי כבר ניתנה לעני מבוקשו ונפטר מחיוב המצוה.^כ

והכי נמי בעניינו, לולא מיעוט לציצית גזולה, אם הטיל בבגדו ציציות גזולות נהי דאין כאן קיום מצוה אבל גם ביטול מצוה אין כאן שהרי סוף סוף הטלית מצוייצת בציצית כשרה [להנחת המנ"ח שבכי האי גוונא לא חשיב 'פסול' בחפצא] ואינו מצווה להטיל ציצית נוספת וא"כ לא ביטל מצות ציצית.

אלא שגם לפי גדר זה עדיין אין הדברים מיושבים כל צרכם, וכפי שעמד הגרשז"א שם, דלפי"ז כלאים בציצית לא הותרו אלא אם מכויין לשם מצוה אבל כשאינו מכויין הואיל ולא קיים המצוה אין כאן דחיית עשה ללא-תעשהכב, ולפי זה הניעור בבוקר בבגד מצוייץ שעליו נמצא עובר על איסור כלאים כל זמן שאינו מכויין לשם מצוה, וזה רחוק מן הדעת.

על כן נראה לבאר עפ"י דברי הגרא"ו (בקובץ שעורים פסחים ח וביתר אריכות בכתובות עד) שמצוות שעיקרן התוצאה ולא המעשה, הכל מודים שהן מתקיימות אפילו בלא כוונת מצוה, וכמו פריה ורביה, המצוה מתקיימת גם בלא כוונה לשם מצוה [והרי לחד מאן דאמר היו לו בנים בגיותו ונתגיר - פטור, חזינן שהמצוה מתקיימת בתוצאה בלבד]. ועל כן כיון שעיקר המצוה אינו במעשה ההטלה אלא בהיות לבוש בבגד מצויץ וכנ"ל, אף על פי שלא נתכוין לשם מצות ציצית סוף סוף קיים המצוה שהרי המצוה מתקיימת בתוצאה, וכבר נתבאר אצלנו במקום אחרכג, שהטעם שמצוות צריכות כוונה הוא ליתן שם ותואר למעשה, להיותו 'מעשה מצוה', ואם כן במצוה שעיקרה התוצאה אין צורך בחלות שם המעשה. ויש לסברא זו מקור בדברי הבית-הלוי (ח"ג נא,ג) לענין אכילת קדשים, שנקט שם שעיקר המצוה היא שהקדשים ייאכלו ולא מעשה הגברא, וכתב לפי"ז שאף בלא כוונה מתקיימת המצוה [ויש להעיר מדבריו בענין צדקה הנ"ל שנקט שאינו מקיים ואינו מבטל, ואילו כאן נקט שמקיים המצוה אף בלא כוונה]. ומוכן אם כן שגם אם לבש בלא כוונת מצוה יש לו קיום מצוה, כי סוף סוף לבש בגד מצוייץ.^{כז}

כא נראה לפרש כוונת הבאה"ל 'ממילא עובר בזה על המנ"ח' - לא שעובר בלבישת בגד בלא ציצית [תדע, דהא לפי מה שכתב המשנ"ב (תקפח,ב) נכון להימנע מלכוון לשם מצוה כשלוש בבית המרחץ, כפי שהעיר הגרשז"א] אלא שמפקיע עצמו מקיום מצוה, וכדרך שכתב בבאה"ל בסו' תצח (יח סד"ה אפילו) שאין לכסות דם כוי ביו"ט אף באופן שרוצה לנקות חצרו, שהרי מבטל בידים המצוה לפי הכלל דמצות צריכות כוונה, דאם לא היה מכסה כלל הלא אפשר שישאר רשומנו ניכר לערב לכסות - הרי שאעפ"י שלא גרע ממיסהו הרוח, יש כאן כעין ביטול עשה בכך שעושה הדבר באופן שלא תתקיים מצוה על ידו.

כב וכן נקט בבית ישי (ג) שבלא כוונה עובר על איסור כלאים.
כג ע' בשיעור נה אות ו.

כד ולפי"ז יצא כן גם בכיסוי הדם, שאם כיסהו בלא כוונת מצוה, יצא ידי חובתו ואם נתגלה פטור מלכסות, שלא ככיסוי הרוח ונתגלה. ושמוא יש להבחין בין יציאה ידי חובה של הגברא להתקיימות המצוה, דבלא כוונה אמנם הגברא לא יצא (כמו שנקטו הב"ח והפמ"ג גבי ציצית) אבל מצד החפצא דמצוה יש כאן קיום, עכ"פ במצוות שעניינן התוצאה, והכא נמי סוף סוף לבש בגד מצוייץ ונתקיים רצון התורה, הלכך לענין ציצית בכלאים נדחה הלאו כי נתקיימה המצוה הגם שכלפי האדם לא עלה הקיום לחובתו מפני שלא כיוון לצאת. ולפי"ז יתכן שכיסוהו בלא כוונת מצוה ונתגלה - צריך לכסות, כי הגברא לא יצא ידי חובתו. [וגר שיש לו בנים דנפטר למ"ד, י"ל דהוי ככסוהו הרוח דבמצב כזה אינו מצווה אבל לא קיים המצוה].

שהלך בבגד בלא ציצית, שאין כאן פסול בגוף הציצית אלא חסרון בקיום המצוה, לכך צריך קרא לפסול הציצית עצמה. והנה על עיקר הנחתו ש'מצוה הבאה בעבירה' אינה פסול בחפצא כבר צדדו בזה רבותינו האחרונים, ואכ"מ. ואולם עצם חילוקו בין אי-קיום המצוה ובין העבירה צריך באור, וכפי שהשיג הגרשז"ק (בשערי ישר ג,יט) על דבריו: 'לעניות דעתי אין דברי המנחת-חינוך מחוורים בזה, דענין הממוצע שהמציא המנ"ח לומר דבמצות ציצית וסוכה אף שלא קיים המצוה מכל מקום לא ביטל מצות עשה, הוא דבר רחוק מן השכל', שאם אכן היינו אומרים שהתורה אסרה ללבוש בגד שאינו מצוייץ, היו הדברים מובנים, שיתכן שגם אם לא קיים מ"מ לא עבר איסור, אך הלא התורה לא אסרה ללבוש בגד שאינו מצוייץ אלא צייתה לעשות ציצית, ואם אך לא קיים המצוה מפני שהיא באה בעבירה וכד', הרי ממילא ביטלהיה.

אכן לפי מה שנתבאר בדעת הרמב"ם יש מקום לדברי המנחת-חינוך, שאעפ"י שלא קיים המצוה מכל מקום אין כאן צורת לבישה אסורה, כי סוף סוף לבש בגד מצוייץ, גם אם אין שם קיום מצוה. יט

אך נראה שגם לסברת ר"י יש מקום לדברי המנ"ח. דהנה בבאור הלכה (ס ד"ה וי"א) עורר דבר חדש, לפי מה שמשמע בב"ח ופמ"ג שכוונה במצות ציצית לעיכובא כשאר מצוות, לפי"ז אם קראוהו לתורה ולוקח טליתו או טלית הקהל לעלות לבימה שאז זמנו בהול ומסתמא אינו מכויין אז בלבישתו לקיים המצות-עשה של ציצית, ממילא עובר בזה על המנ"ח... והעולם אינם נוהרים בזה'. והגרשז"א (במנחת שלמה א) צדד מחמת כמה קושיות לנטות מדבריוכ, דאף שאינו מקיים המצוה בלא כוונה, לא חשיב כלובש בגד ללא ציצית מפני שכבר נפטר מלהטיל שהרי הבגד מצוייץ. והרי זה דומה למי ששחט וכסה הרוח את הדם שאעפ"י שהאדם לא קיים המצוה הרי גם לא ביטלה שכבר נתכסה הדם והרי נפטר מן המצוה, והכי נמי כיון שסוף סוף נתעטף בטלית מצוייצת לא ביטל המצוה, כי המצוה נאמרה להטיל ציצית בבגד שאינו מצוייץ, אבל כאן שהבגד מצוייץ אין כאן ביטול מצוה. וכעיקר הסברא יש בספר בית הלוי (בדרוש לצדקה, ח"ב א) שהנותן פרוטה לעני בלא כוונת מצוה, הגם שלא קיים המצוה הרי גם לא ביטלה

יח וכן מובא בשם הגרי"ז (ע' שערי שמועות סוכה כט):. ואולם באבי עזרי (סוכה ה,כה במהדו"ק) נקט כדבר ברור לאידך גיסא, שאף לאחר שנתעטף גזולה, לא חשיב כאוכל מחוץ לסוכה או כלובש בגד בלא ציצית, דאין זה פסול בחפצא, דהא כלפי הנגזל היא כשרה. וכן נקט מסברא בערוה"ש (יא,כה) לענין חוטים שאוליים, שאעפ"י שלא מקיים בהם המצוה, מותר לילך בהם.
יט וי"ל דנפ"מ ביוצא בטלית כוז בשבת שאינו חייב משום משאו, דנהי דאין כאן מצות ציצית מ"מ הציצית הוזה צורך הבגד היא, שעושהו 'בגד מצוייץ'.

כ ולא החליט הדבר - ע' שם בסו' צא,כה אות ג.

עיקרי דברים

(א) נחלקו הראשונים בגדר מצות ציצית; לדעת הר"י היא מצות עשה של עשיית ציצית בבגד שלבוש בו [להלכה שכלי קופסא פטורים], ואילו דעת הרמב"ם (כפי שדייק החמד-משה) נראה שהמצוה היא בלבישה עצמה, ללבוש בגד מצוייץ ולא בגד שאינו מצוייץ.

לפי דעה זו חייב מדאוריתא להטיל ציצית בבגד קודם הלבישה, משא"כ לדעה ראשונה, המצוה חלה רק בגמר הלבישה. (א ג)

(ב) לדעת הר"י הנ"ל, מותר ללבוש בשבת בגד שאינו מצוייץ מפני שאנוס על ההטלה ואילו הלבישה עצמה אין בה דין מגביל. והר"ש מדרויש חולק ואוסר. ויש לפרש שגם הוא מודה לעיקר סברת הר"י שאין המצוה מגבלת את הלבישה, אלא שלדעתו אסור להכניס עצמו למצב שיהא אנוס מלקיים המצוה כי האנוס אינו אלא פטור מעונש. ור"י סובר שאין אסור בדבר מדינא, שבאנוס אין חיוב מעיקרא. (א ב)

נראה שלדעת הר"י אין חילוק בין שבת ליום חול, כל שהוא אנוס מההטלה לא נאסר בלבישה, כך לי אם אנוס מפני שהקשירה אסורה בשבת או מפני מאורע מציאותי. (ב)

(ג) נראה שגם לפי דעת הרמב"ם שמצות ציצית מגדירה ומסיימת את הלבישה, זה אמור רק כלפי ה'לבן', אבל התכלת הוא דין לעצמו, שעניינו - לשיטת הרמב"ם - לגדול את הציצית ולכרכה בו, ואינו דין מסדר לבישת הבגד.

על כן גזרת 'סדין בציצית' שלא להטיל תכלת בבגד פשתן, נחשבת עקירה ב'שב ואל תעשה' ולא ב'קום ועשה', מפני שאין איסור במעשה הלבישה במניעת התכלת. וכן בזמן שאין תכלת, אין איסור בלבישת הבגד מפני אותו הטעם, שאין הלבישה מעוכבת בגלל חסרון תכלת. (ד)

(ד) יש מקום לסברת המנחת-חינוך שציצית שנעשתה בעבירה, אעפ"י שאין בה קיום מצוה שהרי מצוה הבאה בעבירה היא, הלובשה אינו מבטל מצוה מאחר והבגד כבר מצוייץ (וכפי שצדד הגרשו"א). וכן כשלבש בלא כוונת מצוה, יש לומר שאף על פי שלא קיים המצוה אך גם לא ביטלה.

ושמא אפילו קיום מצוה יש בזה, מאחר ועיקר המצוה היא בתוצאה שתהא הציצית תלויה בבגד, ויש מקום לומר שסוג מצוות כאלו שעיקרן תוצאת הדבר ולא המעשה עצמו, יוצאים בהן ידי חובה גם בלא כוונה. ולפי זה כלאים בציצית הותרו גם אם לא כיוון למצוה בלבישה. (ה)

